

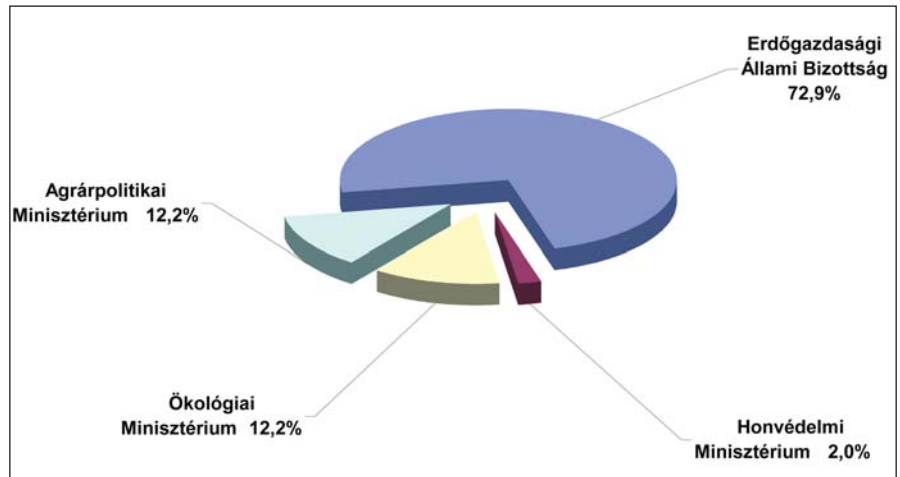
A Kárpát-medence erdő- és fagazdálkodás koncepciója a fenntartható fejlődésben

Az erdő, mint természeti erőforrás, pótolhatatlan az emberi létezés szükséges környezet formálásában. Sokoldalú ökológiai, gazdasági és szociális funkciói korlátlanok. Az erdő termékei – megújuló tulajdonságaik révén – vezető szerepet játszanak az állam gazdaságában és az ember élettevékenységében.

Az erdő és termékei tulajdonságainak tanulmányozása lehetővé teszi, hogy feltárjuk a bioszféra más komponenseivel való bonyolult kapcsolatait, bemutassuk sokféleségüket és jelentőségüket, főleg a környezetvédelemben. Ily módon megállapíthatjuk, hogy a Kárpátok erdősége ténylegesen „zöld arany”, s tulajdonságai az ember és a régió, a szomszédos államok, de mindenekelőtt Magyarország életében rendkívül értékesek és pótolhatatlanok.

Kárpátalja erdői állami tulajdonban vannak. Fejlesztésük perspektíváit az 1. táblázat mutatja be. Amint az 1. ábrán látható, az erdőállomány állandó használók között oszlik meg. A megye területének 51 %-át borítja erdő, míg ukrain viszonylatban ez a mutató 15,6%. Ukrajna faanyag-tartalékának 10%-a a megyében van, s ezzel a megyék között Kárpátalja az első.

Az erdőállományt főként az erdei

1. ábra. Az erdőállomány megoszlása a fő használók között (százalékban)

bükk alkotja – területének 59%-át foglalja el. Az európai lucfenyő 32%-át, a tölgyfa 7,5%-át, a juhar- és jávorfa 0,5%-át, a kőrisfa 0,5%-át. Az erdőségekkel borított területek 22,8%-át foglalják el a fiatal, 45,5%-át a középkorú, 11,3%-át az érlelődő és 20,4%-át az érett és az előregedett ültetvények. 155,2 ezer hektár erdő, ami a megye területének 10%-a és az erdőállomány 23,7%-a természetvédelmi terület. A Kárpátokban ez a legnagyobb, Európa viszonylatában pedig a harmadik.

Az erdőgazdálkodásnak, az erdőhasználat fejlesztésének és a faanyag-felhasználás struktúrájának változásához kapcsolódnak, de jelentős mértékben függenek az ökológiai, gazdasági és szociális tényezőktől. Vagy sajátosságos típusai felelnek meg. A Kárpátok régiójában ezeket öt következő alapvető szakaszokra kell felosztani.

Első szakasz: az erdőgazdaság létrehozása és az erdőhasználat rendszeretlen formáinak elsődleges szervezése. Lassan fejlődött és gyakorlatilag nem folytak erdőgazdálkodási munkálatok, az erdőhasználat pedig rendszeretlen módszerekkel valósult meg.

A második szakasz a faanyag megmunkálásával és átdolgozásával kapcsolatos ágazatok ipari fejlődésének kezdete, melyet az jellemmez, hogy jelentősen nőtt a kitermelt fa felhasználása. Famegmunkáló üzemek jönnek létre azokon a helyeken, melyek vízi úton, vasúton stb. elérhetőek. Az erdőgazdálkodás ebben a periódusban önálló ágazattá nőtte ki magát. Ennek következményeként több százezer hektáryi olyan terület képződött, melyen az erdőt elpusztították. Ezenkívül az értékes bükk- és tölgyerdőket túllevelűekkel újították fel, ami jelentős mértékű negatív hatást gyakorolt a környezetre.

A harmadik szakasz az egykori Szovjetunió második világháború által tönkretett népgazdaságának helyreállítása. A régiójában, ebben az időszakban

1. táblázat. Kárpátalja erdőállományának állapota a fejlesztési programnak megfelelően

Mutatók	Mértékegység	2001	2005	2010	2015
1. Az erdőállomány által elfoglalt földek általános területe összesen	ezer ha	694,0	694,0	694,0	694,0
ezen belül:					
erdei növényzettel borított, használatból kivont erdők,	ezer ha	647,7	647,7	647,7	647,7
ezen belül azok, melyeket természetvédelmi területhez csatoltak,	ezer ha	277,0	277,0	277,0	277,0
a kitermelésbe bevont erdők	ezer ha	155,2	155,2	155,2	155,2
	ezer ha	370,7	370,7	370,7	370,7
2. Általános faanyag-tartalék	millió m ³	200	207	214	221
Ebből használat céljára	millió m ³	123,8	123,8	123,8	123,8
3. 1 ha-ra eső átlagos tartalék	m ³	334	334	334	334
4. az 1 ha-ra eső erdőtartalék átlagos változása	m ³	5	5	5	5
5. Erdősítés	%	51	51	51	51

¹ MTA kultág, UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM, KÖZGAZDASÁGI KAR

² egyetemi oktató, UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM, KÖZGAZDASÁGI KAR

számtalan szervezete végzett erdőkitermelés. Abban voltak érdekeltek, hogy minél nagyobb mennyiségű faanyagot termeljenek ki anélkül, hogy a felújítási munkálatokat elvégeznék, s ez jelentős túlvágáshoz vezetett. (1 millió m³ helyett 3–4 millió m³) Az erdőgazdaság önálló ágazatként fejlődik és állami költségvetés finanszírozta, de a szükséges összegnek csak az 50%-át utalta ki.

Legésszerűbb a negyedik szakasz, mivel az erdőgazdaság, a fakitermelés és -feldolgozás integrációjához kapcsolódik. A komplex faipari vállalatokat – az erdőkombinátokat – az egyesített erdőgazdasági, fakitermelési és famegmunkálási folyamatok alapján hozták létre. Ezek biztosították a termelési alapok hatékony kihasználását, az erdőgazdasági nyersanyag felhasználásában, ami hozzájárult az erdő szociális és védő funkcióinak megőrzéséhez.

A megye erdőkomplexumában közel 70 ezer ember dolgozott. Megtalálták a módját annak, hogy megtisztítsák a hegyi patakokat, különféle más intézkedéseket fogyanatosítsanak a régió ökológiai helyzetének javítása céljából. Lendületet kapott az erdő melléktermékeinek felhasználása. Feldolgozó üzemeket létesítettek, és az ágazat pótlólagos jövedelemre tett szert, amit az erdőgazdálkodásra fordíthatott.

Az erdőkombinátok minden gazdaságban faiskolát hoztak létre erdőinek felújításához szükséges értékes fafajtákkal. Megalakították a független állami erdőfelügyeletet. De sajnos az erdőipari komplexumok – erdőkombinátok – 1991-ben történt önfinanszírozásra való átállításuk, az erdőgazdaság állami költségvetési finanszírozásra történő átállításának időpontjáig negatív szerepet tölthettek be s ez megkövetelte a Kárpátok régió erdőipari struktúrájának teljes átalakítását.

1995-ben az általunk javasolt megyei erdőipari struktúrát – melynek az volt a feladata, hogy megóvja erdőinket és ne hagyja leállítani a famegmunkáló vállalatokat, s főleg megakadályozza a fakitermelés barbár módszereinek alkalmazását – a megyei tanács azzal a számítással hagyta jóvá, hogy az erdőben egyetlen gazda lesz: a megyei erdőgazdasági főosztály, mely Kárpátalja területén minden erdőnek a gazdája. Javasoltuk azt is, hogy az erdőgazdasági munkálatok elvégzésére alakítsák meg az állami tulajdonosi szervezetet – működési területén ő minden erdőnek a gazdája – és az erdővédelmi, gondozási, felújítási, valamint az erdőállomány éssze-

rű felhasználásával kapcsolatos feladatokat végezzék, de a megengedett fővágásokat ne végezzék.

A fakitermelést az 1994-ben privatizált erdőkombinátok fogják végezni. Az erdőgazdasági és fakészletezési munkák felügyelésére a független állami erdőfelügyelet újjáalakítását javasoljuk. A faanyag feldolgozását a privatizált fűrész-, famegmunkáló, bútór- és favegyi-üzemek végezték volna.

Am a miniszteri kabinet úgy döntött, hogy a kolhozi és a katonai erdőket nem adják át az egyetlen gazda – a megyei főosztály – fennhatósága alá. Az említett javaslatok elfogadása helyett 1995-ben közel 400 gazdálkodó subjektum kapta meg az engedélyt a fakitermelésre, közülük 380-nak fogalma sem volt arról, hogy mi az a fakészletezés. Ez volt az ötödik szakasz a Kárpátok régiója erdőipari komplexumának átépítésében. A faanyag rendszertelen kitermelése, mely a térség egyensúlyának durva megsértésével párosult. Az ilyen gazdálkodás következménye az lett, hogy megsemmisültek a kis patakok, s az erdei alomból gyakorlatilag semmi sem maradt.

Ennek az átépítésnek a következményeként az 1995-1999-es évek folyamán az állami költségvetésből erdőgazdasági munkák elvégzésére 800 ezer USA dollárt utaltak ki, és kellett – 3600 ezer USA dollár. Az erdőgazdálkodáshoz szükséges pénz biztosítása érdekében a megyei közigazgatási hivatal fokozatosan kezdte bevonni az erdőgazdaságokat a fakitermelésbe, hogy több pénzt fordítsanak az erdőgazdasági munkálatok végzésére.

A sorozatos 2001.évi árvíz után, mely nagy károkat okozott a régiónak és a lakosságnak, Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2001-ben elfogadta a 2290-III. sz. határozatot, s e határozat alapján a Kárpátok régiójában 2002-től kezdődően az állami erdőgazdasági vállalatok jogot kaptak arra, hogy a főfakitermelést önerőből végezzék és szükség esetén ebbe bevonjanak más gazdálkodókat. Ennek a következménye, hogy a faanyag készletezésének terjedelme 2004-ben 1997-hez viszonyítva 70,5%-kal nőtt, az erdőgazdálkodással kapcsolatos vágások pedig 2,12-szeresére nőttek.

Az utóbbi években történt árvizek következtében mintegy 700 kilométer erdei út ment tönkre, ami azok összhosszának több mint 30%-át teszi ki, ami lényegesen korlátozza a távoli fakitermelői részlegek megközelítését.

Az erdőgazdálkodással kapcsolatos

kitermelés során komoly szabálysértések történnek: lényegesen több minőségi fát vágnak ki. Az oka ennek az, hogy ezek a jobban megközelíthető helyeken található, s főleg, hogy a haszonfa után tönkbért nem vetnek ki. Lényeges szabálysértés az is, hogy e munkálatok végzésébe jelentős számú kisvállalatot vonnak be, melyek nem rendelkeznek megfelelő műszaki eszközökkel ahhoz, hogy a kitermelést az ökológiai követelmények figyelembe vételével végezzék.

Az utóbbi években érezhető előrelépés tapasztalható az erdőgazdaságban végzett alapvető munkák terén. Míg 2000-ben erre a célra 920 ezer USA dollárt fordítottak, 2004-ben pedig 4,3 millió USA dollárt. Az állami költségvetésből történő finanszírozás az évi 1,2 millió USA dollár szintjén mozog, vagyis az évi tönkbér szintjén, ami a legalacsonyabb Európában.

Miközben a megye fafeldolgozó üzemének faanyag-igényei nincsenek teljes mértékben kielégítve, a gömbfából, s főleg a fűrészáruból jelentős mennyiséget exportálnak. Csak 2003-ben 21,5 ezer köbméter gömbfát és 448,3 ezer köbméter fűrészárut exportáltak, ebből 188,4 ezer köbmétert magánszemélyek, 43,9 ezer köbmétert pedig az állami erdőgazdaságok.

Az 55 millió 909 ezer USA-dollár értékű exportált erdei termék után az állami költségvetésbe folyt be 520 ezer USA dollár. Vagy 10%, ami nagyon keves. Azért 100%-os vámtarifát kell megállapítani a gömbfa külföldre szállításáért, 30%-kal emelni a fűrészáru és a nyers megmunkálású faanyag vámtarifáját. Az erdőgazdálkodás ösztönzése céljából a vámilletéknek az állami költségvetés speciális – Erdőállomány számlájára kell befolyjni, melyet a miniszteri kabinetnek 2006-tól kellene bevezetni.

A 2001. évi árvíz után a bizottság, melynek tagja voltam, konstataulta, hogy az intenzív erdőkitermelés, melyet gyakran az erdőgazdálkodás normáinak és szabályainak megsértésével végeztek, lényegesen rontotta a helyzetet a régióban. Gyakoribbak és súlyosabbak lettek a katasztrofális árvizek, intenzívebbé váltak az eróziós folyamatok. A közeli és a távoli jövőre is konkrét javaslatok hangzottak el: a szervezéssel, az erdőgazdálkodással, a fakitermeléssel, a faanyag mély megmunkálásával és a végtermék előállításával kapcsolatban.

(folytatjuk)